

РЕФЛЕКСИВНОСТА НА ОДДЕЛНИ ТЕОРИСКИ УЧЕЊА ВРЗ МОДЕЛИРАЊЕ НА ЕФЕКТИВНА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНА КОМУНИКАЦИЈА

Апстракт

Поставувањето на цврсти основи на ефективната воспитно-образовна комуникација не е можно без определување на солидна теориска рамка. Бројни се теориските учења кои можат да бидат земен како теориска рамка на воспитно-образовната комуникација. Овде се определуваме за учењето на Виготски и неговата културно-историска теорија во која ги препознаваме одделните постулати кои се во функција на моделирањето на ефективна воспитно-образовна комуникација.

Клучни зборови: културно-историска теорија, ефективност, воспитно-образовна комуникација.

REFLECTIVITY OF THE THEORETICAL LEARNING TO MODELING OF EFFECTIVE EDUCATIONAL COMMUNICATION

Abstract

Setting a strong basis of effective educational communication is not possible without the determination of a solid theoretical framework. There are a lot of theoretical approaches which we will be taken as a theoretical framework of educational communication. Here we chose the learning of Vygotsky and his cultural - historical theory in which we recognize that certain tenets of operational modeling of effective educational communication.

Key words: cultural - historical theory, effectiveness, educational communication.

Вовед

Наставата како процес на поучување и учење со карактеристичен биполаритет, во својот интенционален правец е насочен кон воспитание и образование на младата личност. Прашањето кое често го поставуваат експертите кои се занимаваат со проблемот на образование се однесува меѓу другото и на тоа како ефикасно и ефективно може да се постигнат целите во наставата, односно како да се организира процесот на поучување и учење, или ако сакате кога и во кои услови процесот на воспитание и образование е плодотворен и води кон успех. Одговорот не е едноставен. Во основата на сите обиди да се даде адекватен одговор, меѓу другите е и сознанието дека наставата е процес на општење меѓу двата клучни субјекти, директни учесници во наставниот акт, наставникот и ученикот. Од тука сами по себе се наметнуваат и прашањата во однос на тоа за какво вид на општење станува збор, кој облик на комуникација е најадекватен за успех во наставата, кој го моделира комуникацискиот чин во наставата, од што зависи, кои фактори го определуваат успехот и сл. Со цел да се добијат сигурни индикатори за моделот на комуникација во наставата и воопшто во процесот на воспитание и образование, првенствено е потребно да се создаде цврста теориска основа на која понатаму ќе се гради практиката на развивање на ефикасен и ефективен комуникациски модел во процесот на воспитание и образование. Од друга страна, не треба да се изостави и фактот дека во процесот на воспитание и образование, во наставата и надвор од неа, неизбежен е процесот на интеракција. Всушност, при определување на теориската основа на комуникацијата во воспитно-образовниот процес, постојано е присутен чинот на акција-интеракција. Со други зборови, теориската основа на воспитно-образовниот комуникациски акт мора да го опфати и полето на интеракциски врски и односи, за да добие статус на цврста теориска основа. Во тој интеракциски чин, се развива личноста во својот субјективитет, го развива говорот и мислењето. Истовремено ја развива

колекивноста задоволувајќи ја својата потреба за припадност во група и социјализација. Овде се јавува уште една премиса која „изникнува“ од процесот на социјализација а се однесува на степенот на интеракциски врски, кои директно влијаат врз обликувањето на моделот на комуникација. Секако дека постои уште еден услов кој треба да биде исполнет, а се однесува на фактот што комуникацијата во процесот на воспитание и образование во својот модалитет се јавува во повеќе облици како персонална и аперсонална. И на крај, обележјата на процесуалност, целенасоченост и општествена детерминираност се заеднички сегменти за феномените настава, воспитание, образование и комуникација што никогаш не треба да се изгубат од вид. Впрочем познат е фактот дека социјалната страна на личноста се формира во средината, во интеракцијата со другите личности, низ културните содржини, насочени кон развој на секоја индивидуа. Затоа и го поставивме прашањето за определување на теориските основи на воспитно-образовната комуникација. Или поточно во детектирањето на солидни теориски основи појдовната идеја беше односот меѓу јазикот, когницијата и субјективитетот. Но, намерата овде не е да го толкуваме значењето на секој од овие поими ниту пак да навлегуваме во длабока размисла на релациските врски, туку тие се основа на феномените кои се опфатени во трудот, кои претходно беа споменати.

За некои врвни постулати во учењето на Виготски

Навистина постојат многу учења кои во одредени сегменти можат да се земат како цврста теориска основа на воспитно-образовната комуникација. Во нашите размисли на проблемот се определивме за учењето на Л.С.Виготски (Л.С.Выготский), затоа што цениме дека расправата што ја води Виготски е тесно поврзана со заедничките обележја на феномените кои се опфатени во трудот. Теоријата на Виготски настанала многу одамна (1924-1934 година). Денес во прифаќањето и примената на оваа теорија лесно се воочуваат бројни погрешни разбирања и толкувања, па нашата манера не е овде истите да ги проучуваме. Напротив, ги издвоивме врвните поставки од учењето на Виготски за кои цениме дека во одделни сегменти се функционално поврзани со нашиот предмет на интерес.

Врз темелите на марксистичката филозофија, во теориско-емпириските истражувања на создајниот развој на децата и младите, Виготски ја создава културно-историската теорија на психичките појави. Во оригиналното толкување на сознанието, Виготски открил дека високите психички функции имаат социјално потекло. Имено, според Виготски, природата и структурата на психичките, менталните функции, се менува под влијание на условите во средината и културата во таа средина, во текот на историјата и онтогенетскиот развој на индивидуата.

Во филогенетскиот развој, високите психички функции се развиваат со посредство на знакот, кој го создал човекот, од потребата во борбата за опстанок да комуницира со другите единки во својата околина. Создадените знаци за објектите од реалноста, по пат на интериоризација, се усвојуваат и вградуваат во високите психички функции кои, благодарение на знакот, и самите се развиваат. Создавањето на знакот и јазикот како систем на знаци, му овозможиле на човекот да ги регулира социјалните односи меѓу луѓето, но и да се запознае себе си, и да го регулира сопственото однесување.

И во онтогенетскиот развој се одвива сличен процес. Детето, од самото раѓање, е социјално суштество. Во текот на воспитно-образовниот процес, во комуникацијата со возрасните, ги усвојува (интериоризира) знаците, односно јазикот на својата средина и култура. Со нивна помош го организира своето поведение и го регулира сопственото однесување. Па, она што претставува поединецот како личност со своите способности и други карактеристики, е резултат на комуникацијата со другите луѓе и срединските фактори. Од своја страна, историскиот и културниот развој создаваат големи разлики во однесувањето на луѓето и покрај тоа што нема објективни промени во тежината и зафатнината на мозокот, уште од времето на формирањето на современиот биолошки вид на човекот. Разликите во однесувањето на луѓето,

Виготски ги објаснува со помош на знакот кој е вграден во високите психички функции. Според авторот, знакот претставува кој било симбол што има одредено значење, а прв и универзален симбол е „зборот“. Во истражувањата што ги вршел со соработниците, Виготски докажал дека развојот на мислењето на човекот има корени во примената на говорот како средство за комуницирање. Во таа смисла, истакнал дека „првобитната функција на говорот е неговата комуникативна функција“, и продолжува „говорот, пред сè, е средство на социјално општење, средство на искажување и разбирање“. Виготски тврди дека говорот ги спојува во себе двете функции, функцијата на општење и функцијата на мислење.

Вистинската поврзаност меѓу развојот на детското мислење и социјалниот развој на детето, може да се сфати единствено во согледувањето на единството на општењето и обопштувањето. Општењето, според Виготски, засновано врз разумно сфаќање и врз намерното пренесување на мислите и доживувањата, има потреба од извесен систем на средства, чиј прототип бил и секогаш ќе биде човековиот говор. Во процесот на општење, зборот е само надворешната страна на говорот. Истражувањата на Виготски, покажале дека општењето не е можно без значењето како што не е можно без знаците. Имено, „за да може да се пренесе (соопшти) некое доживување или содржина на свеста на друг, нема друг пат освен таа содржина да се класира во некоја категорија, во некоја група појави, а тоа бара обопштување“. (Виготски, 1988, стр. 24). „Оттаму произлегува дека општењето нужно претпоставува обопштување“, заклучил Виготски. На тој начин, повисоките видови психолошко општење, својствени на човекот, се можни само благодарение на тоа што човекот со помош на мислењето обопштено ја одразува реалноста. Тие се причините, значењето на зборот да се проучува како единство на општењето и обопштувањето, единство на комуникацијата и мислењето. Виготски укажал на современиот фонолошки правец во лингвистиката, според кој, суштински признак на звукот на човековиот говор е тоа што звукот носи одредена функција на знак, поврзан е со извесно значење, но сам по себе, без значењето не е вистинска единица која ги поврзува одделните страни на говорот. Кога ќе се одвои од значењето на говорот, звукот ги губи сите особини што ги има човековиот говор.

Општествената средина го поттикнува детето во развојот на своето мислење, со задачите што му ги поставува и со целите што му ги предочува. Говорот на средината, со своите трајни постојани значења ги предодредува патиштата по кои се движи развојот на обопштувањето кај детето. Движејќи се по тој однапред определен пат, детето мисли онака како што му е својствено, на она ниво на интелектуалниот развој на кое и се наоѓа. Таквите патишта се дадени во процесот на говорното комуницирање. Разликата не е во значењето на зборовите, затоа што детето нив ги усвојува готови од возрасните, туку во начинот на мислење. Детето создава псевдопоим - поим комплекс, кој се совпаѓа со поимот на возрасните, благодарение на што е можно взаемното разбирање меѓу возрасниот и детето во говорното комуницирање, односно фактичките детски комплекси се совпаѓаат со поимите на возрасните.

Една серија од испитувањата на Виготски за односот на учењето и развојот, биле насочени кон утврдување на нивото на умствената развиеност на детето, имајќи ги во предвид актуелното ниво и зоната на наредниот развој. За таа цел, употребил задачи кои бараат самостојно решавање и кои се карактеристични само за веќе формираните и созреани функции. Испитувањата покажале дека непосредно значење за динамиката на интелектуалниот развој и успешност во учењето има зоната на наредниот развој, во услови кога добива помош и се наоѓа во соработнички односи. Во соработката со некого, детето секогаш може да направи повеќе, се разбира, во границите кои се строго определени со состојбата на неговата развиеност и со неговите интелектуални можности. Во соработката, детето е посилено и поумно, се издига над интелектуалните тешкотии што ги совладува.

Рефлексијата на теоријата на Виготски врз поставување на платформа за ефикасна воспитно-образовна комуникација

Оправданоста на изборот на теориското учење на Виготски ја наметна потребата од определување на суштината на ефикасна воспитно-образовна комуникација. Во тој контекст, со поимот ефикасна комуникација во воспитно-образовниот процес се подразбира способност за јасно изразување, вербално и невербално, на начини кои се соодветни на нашите култури и ситуации. Ова не значи само да се биде во можност да се изразат сопствените желби и мислења, туку, исто така, потреби и стравови, вклучувајќи ги и прашањата за совет и помош. Ефикасната комуникација вклучува активно слушање. Ефективноста во воспитно-образовна комуникација ќе се постигне со: двонасочна комуникација (која подразбира акциско-интеракциски однос), склад меѓу вербалната и невербална комуникација, активно слушање (почитување на соговорникот), недирективно однесување и демократски однос (рамноправност и партнерство) и соработка (со родителите и отвореност кон семејството, со колегите и тимска работа).

Од тука цениме дека теориско-емпириските согледувања на Виготски создаваат солидна теориска основа на проблемот на воспитно-образовна комуникација. Сознанијата до кои дошол Виготски, во однос на влијанието на срединскиот фактор врз когнитивниот развој и упатувањата за значењето на комуникацијата во развојот на детето, се блиски до нашиот предмет на интерес во трудот. Теориски разработено и емпириски потврдено е неговото учење за поврзаноста меѓу говорот и мислењето. Нагласувајќи го значењето на усниот говор и неговата улога во развојот на вишите психички функции, во изворот на соработката и поучувањето (воспитно-образовниот процес), Виготски уште еднаш го потврдил влијанието на средината и културата врз развојот на детето. Ова посебно го имавме во предвид при определувањето на териската платформа на воспитно-образовната комуникација поради фактот дека средината (наставната средина) го насочува развојот на детето. Исто така, соработката, како извор на развојот, говори дека во наставната средина, развојот на ученикот ќе биде поттикнат од односот на кооперативност и соработништво со самиот ученик. Таквата соработничка средина го обезбедува присуството на активноста на ученикот од која пак, плодотворно ќе созреваат вишите психички функции.

И ако се компарираат сознанијата во учењето на Виготски со потребите за ефективна воспитно-образовна комуникација, може слободно да се заклучи дека: воспитанието и образованието во својата цел и содржина се одраз на потребите на средината во која што опстојуваат, а средината е еден од клучните фактори кои го поттикнуваат, насочуваат и моделираат развојот на една личност. Од друга страна, средината и односите во неа, го обликуваат и комуникациско-интеракцискиот процес, а низ него се развива говорот и мислењето на личноста. Општествената условеност изразена во една своја димензија определена како култура, има огромно влијание во развојот на младата личност. Ставовите, вредностите, лиците на однесување како културен тезаурус присутни во средината, имаат силно рефлексивно дејство врз младата личност и тоа поставено врз комуникациско-интеракциската платформа. Импликациите на теоријата на Виготски во перспектива на соработка и партнерство, се препознатливи во целите на воспитанието и образованието во основното образование. Како илустрација ќе наведеме некои од нив: развивање на социјален и личен идентитет; оспособување за усно и писмено изразување; богатење на речникот; развој на чувство на припадност кон својата и почит кон другите култури, развивање на свест за значењето на мирот, толеранцијата и соработката меѓу луѓето од различни култури... Овие цели се постигнуваат со адекватен избор на наставни содржини кои и даваат тоналитет на комуникацијата во процесот на воспитание и образование, но и со ефикасна примена на соодветна дидактичка апаратура низ процесот на комуникација во наставата. Од тие причини е и нашето тврдење дека воспитно-образовната комуникација е дотолку ефективна доколку има цврста и стабилна теориска рамка на која ќе ја темели и понатаму развива сопствената практика.

Наместо заклучок

На крај, чувствуваме потреба да истакнеме дека учењето на Виготски не е единствена теориска основа на комуникацијата во наставата, но претставува силна рефлексивна база за унапредување на воспитно-образовниот процес.

Користена литература

1. Виготски, Л.(1988). *Говор и мислење*. Скопје: Просветно дело.
2. Вилотијевић, М.(1996). *Системско - теоријске основе наставног процеса*. Београд: Учителски факултет.
3. Кнежевић, В.(1986). *Strukturne teorije nastave*. Beograd: Prosveta.
4. Mirić, J. (2003). Alomorfni razvoj–vrhovna postavka teorije Vigotskog. *Psihologija*, 36(4), 437-450.
5. Мудрик, В.А. (1984). *Обрание как фактор воспитани школьников*. Москва: Педагогика.
6. МОН.(2008). Наставна програма по македонски јазик за IV одделение од деветгодишно основно образование. Скопје: БРО
7. Fulgosi, A.(1990). *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.